

20. ASIRDA KERKÜKLÜ BİR DİVAN ŞAİRİ: OSMAN MAZLUM (1922 - 1995)

ALİ İHSAN ÖBEK

Zengin bir babanın oğlu olan Osman Mazlum, Kerkük'ün İmam Ahmed mahallesinde dünyaya geldi. Babasının adı Mustafa'dır. Bayat boyundadır. Molla mekteplerinde *Kur'anukerim*'i hatmettikten sonra ilk, orta ve lise tahsilini Kerkük'te yaptı. 1956 yılında, Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Adalet Bakanlığına bağlı memur olarak Irak'ın çeşitli illerinde görevler aldı. Emekli olduğunda bulunduğu görev, uzun yıllar yapmış olduğu mahkeme başkatipliği idi. 1972 yılında emekliye ayrıldıktan sonra serbest avukatlık yaptı. 1978'de bir trafik kazası sonucu sakatlanarak tedavi gördü. Araştırmacılar ve onu tanıyanlarca şiirlerinde kullandığı "Mazlum" takma adını, aslında yakışıklı sayılan şairin birkaç kez başından geçen başarısız aşk dolayısıyla almış olduğu en çok geçerli olan sebep olarak öne sürülmektedir. Bunun yanında meselâ Fâzıl Mehdi Bey bu mahlâsı her zaman kaderden şikâyetçi görünmüş olmasına bağlamaktadır. Bir ara ispartizmayla da ilgilenen şairin hayatının sonlarına doğru insanlardan âdeta kaçtığı, bir nevi inziva hayatı yaşadığı bilinmektedir.

Basılmış eserleri şunlardır: *Kerkük Hoyratları* (3 cilt), Bağdat - 1956; *Gönlümün Defterinden*, Kerkük - 1967; *Âbidin "Şiirler"*, Kerkük - 1972; *Hoyratlar*, Bağdat - 1975; *Horozla Hasbihal*, Bağdat - 1986.

Şiir ve yazıları *Kerkük*, *Irak*, *Yurd* gazeteleri, *Kardaşlık* ve *Türk Kültürü* dergilerinde yayımlanmıştır.

Osman Mazlum, daha çocukluk yaşlarında ebediyata ve özellikle de divan şiirine merak salmış; şiire ilkin her Türkmen şairi gibi Kerkük hoyratları ile başlamış, daha sonra ağırlığını divan tarzına koymuştur. Bununla birlikte gerek cinaslı gerek cinassız tarzda birçok hoyrat düzmüş; hatta Irak Türkmenleri arasında hoyrat vadisinde rekor sahibi olduğunu bazı edebiyatçılar yazmışlardır. Şu iki hoyrat, bu alandaki maharetini göstermektedir.

Din ara	<i>Kerküğüm mahmur Kerkük</i>
Devlet ara din ara	<i>Tarihte meşhur Kerkük</i>
Kıyâmet dîne bağlı	<i>Barını yadlar yiri</i>
Dünyâ emri dinara	<i>Bağvanı mağdur Kerkük</i>

Ancak bu yazının konusu; eserlerinden bazı örnekler vermek suretiyle divan edebiyatındaki yeri hakkında bazı tespitlerde bulunmaya çalışmak, dolayısıyla Osman Mazlum'u tanımayanlara tanıtmak olacaktır.

Yirminci yüzyılda, bir şairin eserlerini divan tarzında vermede ısrarlı oluşunu klâsik edebiyatımız lehine çeşitli açılardan değerlendirebilmekle birlikte; Osman Mazlum'u bu ısrarı yüzünden eleştirenlerin tasvip edenlerden fazla olduğunu da söylemek mümkündür. Meselâ; Osman Mazlum'a "sakın eski yoldan dönme; şunu bil ki, aruz vezniyle şiir yazmayan şair değil" diye tavsiyede bulunup onun yanında yer alan Mehmet Sadık'ın yanı sıra; şairliğini hoyratlarına bağlayanlar ve meselâ, *Irak Türkmen Edebiyatı Tarihine Bir Bakış* kitabında, ana dili gibi Arapça ve Farsçayı bilen ve dolayısıyla şiirlerinde bu iki dilden önemli miktarda yararlanan şairin genç nesil tarafından anlaşılamadığını kaydeden Abdüllatif Benderoğlu gibi araştırmacıların varlığı da bir olgudur. Ancak, bu tenkitlerin bir temenni niteliğinde olduğunu ve ittifak edilen noktansa Osman Mazlum'un çok güçlü bir şair olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Divan nazımı türlerini *Gönlümün Defterinden* -ki bu şairin divanıdır - kitabında toplayan Osman Mazlum'un şiirlerinde işlediği konular ve temalar genel anlamda bütün divan şairlerinin müştereken çatısı altında yer aldıkları çerçevededir; ancak özel manada ise yalnızlık, acı ve üzüntü ve bunların doğal sonucu olarak bedbinlik temalarının şiirlerine hâkim olduğunu kat'î bir şekilde söylemek mümkündür. Yer yer klâsik şiirimizde çok az yer verilen "vatan" etrafında bazı şiirler yazmış olmakla birlikte -ki şairin psikolojisi ve içinde bulunduğu tarihf mekân ve çevrenin bunda çok etken olması tabiidir- "zamaneden şikayet" şiirlerinin ana temasını teşkil etmektedir.

Gönlümün Defterinde'nin ön sözünde şunları söylemektedir. "Bu kitabımda ancak yaralı bir gönlün feryadlarını. Leylâsı için ağlayan bir gözüün kanlı yaşla-

rını, ağyâr elinde inleyen bir âşık-ı biçârenin tazallumlarını, can ve gönülden toprağa bağlı olan bir vatandaşın ezeli vatan sevgilerini bulursunuz.”

Vatan adlı gazelinin matla beytinde bu mefkûreyi gerçek müminler nazarında imanla özdeş kabul etmektedir.

Dilde yâr, başlarda tâc, ecsâdda candır vatan

Mü'min-i sâdıkların göğsünde imandır vatan

Tıpkı Âşık Veysel'in toprağa bütün meziyetleri yüklemesi gibi Osman Mazlum'da: dağını devlet, bağını cennet, suyunu kevser, taşını lülü diye nitelediği ve ondan misk ü amber kokularını aldığı insanın rızık kapısı, doğuranı (anası), besleyenini, büyüteni diye cenneti ayaklarına serdiği vatanına şöyle seslenir:

Kim sana etmiş hıyânet Tanrıdan bulmuş cezâ

Târihin her safhasında bu nümâyandır vatan

Ardından Mehmet Âkîfi andıran bir hitapla hikmet dolu şu dizeleri yazar:

Nice devlet göz dikip hayrâtına etmiş gazâ

Hûn-ı gaazîlerle hâkin mâyesi kandır vatan

Ey şebâb, ey ehl-i himmet çeşmini dikmiş size

Siz bugün doktorsunuz muhtâc-ı dermândır vatan

Yekvücûd olmakla millet pâyidâr olmuş olur

Unsuru ya dîni temyizkâr-ı düşmandır vatan

Tefrika buğz u adâvat mülkü hâkinden yıkar

Râyet-i emn ü adâlet ile handandır vatan

Değmesin tek dest-i nâmahrem ova yaylasına

Bizce sahrâ bile olsa bir gülistandır vatan

Vatan hasretini *Canım Kerkük* - mefâilün / mefâilün / feülün- adlı manzumesinde ise çok çarpıcı ve içli bir şekilde dile getirmektedir.

Aynı toprakların Osmanlı divan şiirine kazandırdığı aşk şairi Fuzûlî gibi Osman Mazlum'un aşkı ve aşk anlayışı da yücedir. O mukaddes bir sevdanın esiridir.

*Yûsuf gibi pâkîze muhabbet taşırım ben
Zindân elemin emr-i Züleyha'ya değişmem*

*Bilseydim eğer matlab-ı aşk bunca girandır
Sevdâya serim salmaz idim ben de ezelden*

*Mazlûm okumak istedi ol mushaf-ı hüsnün
Hayrân olarak zîr ü zeber derdine düştü*

Ancak zaman zaman aşkı beşerî bir çehre almakta. Nedimâne bir havaya bürünmektedir.

*Dilberin gönlündeki sevdâ gözünden bellidir.
İşvesi, nâzı, niyâzı hep sözünden bellidir*

*Her sözde sana ben şekerim söylediğimden
Bîçâre gönül yandı şeker derdine düştü*

Osman Mazlum'un şiirlerindeki karamsarlık ve talihsizlik tablosunu okuyucu hemen fark edebilir, hatta şairin bu havayı bilerek ve isteyerek yarattığına da hükmedebilir; bu havayı son zamanlarında birazcık hafifleterek kötümserlik ve uğursuzluktan uzaklaşmaya doğru yönelmiştir. Ancak çok kötümser olduğu yerlerde bile bazen ümitli olmuş bunu okuyucuya da telkin etmeye çalışmıştır. Meselâ "Canım Kerkük" şiirinde bunu görmekteyiz. Mehmet Merdân'ın şairin bu yönü hakkındaki tespiti şudur: "Başka şâirlerin de yapıtlarında kötümserlik görülmektedir, ama hiçbiri Osman Mazlum kadar güç ve derinlik göstermemiştir."

"Talihim" adlı şiirinde "safha-i baht"ının gecedен daha karanlık olduğunu, "hâsıl-ı ömr"ünün ah ve vaveylâdan meydana geldiğini, haccetmeye niyetlendiğinde başına taşlar yağdığını dile getiren şair hezlâmiz bir tarzda:

*Şah beni dâvet kılar sa sofra-i vâlâsına
Sû-i hazzımdan pilavı bînemek çorba çıkar*

dedikten sonra mazmun ve şiiriyeti bakımından fevkalâde olan şu beyti yazar:

*Öyle bedbaht bir kulum kim çarşıda satsam kefen
Kimse ölmez yâ kefensiz gömmeğe fetvâ çıkar*

Şair devamında talihini şu şekilde tasvir eder:

*Âsiyâb-ı dehrde buğday dartsam nân için
Yâ değirmana su gelmez ya unum arpa çıkar*

*Muttasıl olmuş bana idbâr ikbâlim serâp
Tatlı düş görmem fakat bed gördüğüm rü'ya çıkar*

*Satın alsam bir Habeş abdin getirsem hâneme
Kendi Anter ceddî Kısra dayısı Dârâ çıkar*

*Akrabâya yüz çevirsem akreb-i cenger olur
Âyetelkürsî takarsam başıma belvâ çıkar*

*Rızkımı te'min için sıbyân okutsam tekyede
Altı yaşında çocuk karşımda bir mollâ çıkar*

*Âb-ı zemzem ile gusleyler isem yevmettavaf
Hikke peyda eyleyip cânımda egzama çıkar*

Osman Mazlum bu nevi yakınmalarında aynı zamanda çok güçlü bir mizah ustası olduğunu da göstermiş olmaktadır. Bu meyandaki şiirlerinin salt hakikati dile getirmedeği, bu tasavvurun altında müthiş bir zekânın, kelime cambazının olduğunu izah etmeye gerek yoktur. Demek istediğimiz talihinden dolayısıyla felekten şikâyet ettiği şiirlerinde aynı zamanda hezl yoluna bilerek sapmıştır. Bunu da aşırı derecede kullandığı mübalâğa neveleri ile desteklemiştir. Öte yandan, divan geleneğine şiddetli bir bağlılık göstermesine karşın, divan şiirinin terminolojisine yeni kelimeler, deyimler (ör.: İngilizce povder, eyrkuler vb.) ve tasavvurlar da katmış olmaktadır.

Osman Mazlum'un şiirlerinde bu konuların dışında millî ve dinî hisler ile sosyal konular da önemli bir yer tutmaktadır. Vatan çerçevesindeki düşüncelerine yazımızın başında yer ayırdığımız için bu konu dışındaki temaları şöyle özetle geçebiliriz:

Felek ile yıldızı barışık değildir, feleğin insanlara biçtiği elbisenin onlara asla uyamayacağına, yakışmayacağına inanır:

*Feleğin biçtiği hulle kime tam gelmiş olur
Yakası düzgün olursa eteği eğne gelir*

Çevresindeki insanlardan rahatsızdır. Çünkü ne akrabalık bağları kalmıştır, ne de dostluktan anlayan... Dünyanın geçer akçesi para olmuştur. Öyle ki her şey maddiyatla ölçülür olmuştur; aşağıdaki mısralarında bunu dile getirmektedir.

*Nakdi îcâdeyleyen yansın ilâ yevmilkıyam
Akçesiz Eflatun'a yoktur mecâliste makam
Ger alinsa her Müselmandan selâma bir filis
Binde bir ahabab bulunmaz dosta versin selâm*

Yarân yılan akraba akrep gibi olmuş

Bir kalb-i selim akl-ı selimi bulamazsın

Âlemde bütün mânevi his maddiye dönmüş

Eski bezimler eski rezmlerden eser kalmadığı gibi ebnâ-yı zaman da şeytandan farksız hâle gelmiştir:

*Ey pîr-i mugan bes bu kadar gaale çekme
Sen bezm-i kadim rezm-i kadîmi bulamazsın
Rindan değişim mey bozulup ney ise tutkun
Bin bezimde bir zevkli nedîmi bulamazsın
İblis kesilip her biri ebnâ-yı zamânın
Fikreyleme şeytân-ı recîmi bulamazsın*

Bu manzara karşısında şair kalp huzurunu bulmak için çırpınır. Ekâbir meclislerindeki laklakaya pîr-i mugaanın irşatını tercih eder. Rütbe ve nişanı, madalyayı zamane insanına vicdanı ile baş başa kalmak uğruna bırakır.

*Meyhânedede irşâdını bir pîr-i mugaanın
Bin laklaka-yi meclis-i vâlâya değişmem*

*Ey ibn-i zaman rütbe vü nişan senin olsun
Ben râhat-ı vicdân-ı madalyaya değişmem*

Rejime muhaliftir; bundan dolayı adı deliye çıksa da baş eğmeyecek; Namık Kemal gibi esaret zincirini kırmak, parçalamak ister:

*Eyyâma muhâliflere divâne diyorlar
Dîvâneliği dehre temenâya değişmem
Tek başıma âsûde geçen ân-ı hayâtı
Zencir-i esâretle biten aya değişmem*

Çizdiği bu karanlık manzara şairi yalnızlığa iter; hiçbir zaman sevinemez, ağlamaktan gözlerinin nuru tükenir.

*Ağaran saçlarımın albümü olmuş bu cebin
Üzerinde çizilip sûret-i hükmü kaderin
Ne zaman şâd ediyor gönlümü bir gün ne zemin
Şeb ü rûz ağlamadan kalmadı nûru basarın*

Şair bu perişanlığını "ağlar bana" redifli gazelinde en güzel biçimde dile getirmektedir. Buna göre şaire meyhaneyi terk etmesi dolayısıyla meyhane, sakiler, sermestler, peymaneler ağlar. Çöllere düşer, ahularla, kuşlarla arkadaş olur. Mecnun olur, o kadar ki divaneler bile hâline ağlar. Bir zamanlar yapıştığı sanemlerin eteğini bırakıp zühde sarılır. Bu hatası karşısında puthaneleri ağlatır. Hodbin vaiz onu gördüğünde "maâzallah" demeye başlar. En sonunda uzlete çekilip "Yâ Hak!" çağırmaya başlar; aşk mesleğini seçtiğini son beyitle ihsas ettirir:

*Derd-i hicrandan halâs et Mazlum'u Yâ Rab yeter
Âteş-i aşka yanan pervâneleler ağlar bana*

Osman Mazlum'un hikemî yönünün de çok kuvvetli olduğunu söylemek gerekir: Kötü yaratılışlı kimseden, şimdiye kadar kimse bir fayda görmemiştir, bundan sonra da görmesi düşünülemez. Çünkü, münbit olmayan, çorak toprağa bağbanın bir faydası dokunamaz:

*Tıynet bedden kim almış şimdi alınsın semer
Gayr-i münbitdâr olan toprağa bağban neylesin*

Alçak feleğin cahillere ihsanı olan para (: el kiri) onları mağrur etmiştir; bir arpa tanesine anıran hayvana insan ne yapabilir ki?...

*Mağrûr etmiş dehr-i dúnun el kiri câhilleri
Bir şaîre ankıran hayvâna insan neylesin*

Allah, herkesi bu dünyada işlediği amelleri ile haşredecektir; namazsız niyazsız mühlidlerin ruhu *Kur'an'ı* hatmetmekle incelmez, tesir altında kalmaz:

*Herkesi a'mâli üzre haşır u neşir eyler Hudâ
Rûh-ı mülhid bîsalâya hatm-i Kur'an neylesin*

Osman Mazlum'un şiirlerinde işlenen konular şüphesiz ki bunlardan ibaret değildir; ancak elimizdeki malzemenin kısıtlı olması ve bu yazının şairin dünyasını ana hatlarıyla belirlemeyi hedeflemesi bizi teferruata dalmaktan alıkoymaktadır.

Osman Mazlum, divan şiiri ile haşır neşir olanların hiç de yabancı olmadığı deyimlere, atasözlerine, benzer ifade ve tasavvurlara da yer verdiği gibi şairlerin benzer tasavvur ve ifadelerine meselâ Fuzûlî, Nedim vb. gibi şairlerimizde görülen "güzellerde vefanın aranamayacağı / yokluğu"na şu beytiyle iştirak eder:

*Güzellerde vefâ yoktur desem darılma ey gonca
Kimin ağzın açarsan ehl-i hüsne bivefâ derler*

İstanbul'a ve Buğaz (Boğaz)'a hasretini dile getirir:

*Tabîbâ haste-i aşkım beni koğuştâ hapsetme
Buğaz içre beni gezdir nesîmi hoş devâ söyler*

Bazen:

*Kamer-i sun'îye yüklet gamını yolla göğe
O zalim belki acır Mazluma bir dîne gelir*

beytinde görüldüğü gibi; günümüz Arapçasında "uydu" anlamında kullanılan, aslı "kamer-i istinâî" olan "kamer-i sun'î" gibi yeni tabirlere (bikr-i mazmun) yer verir. Bunun gibi özellikle İngilizce kökenli bazı kelimeleri de şiirlerinde görmek mümkündür ki şair böylelikle de orijinal bir yönünü göstermektedir.

Aruz vezni kullanmada oldukça başarılıdır. Üslûbunda akıcılık vardır. Tarih şiirlerinde de mahirdir. Bütün bunların yanında ve ötesinde o divan şiirine üslûbundan ziyade, kazandırdığı terminoloji ile hizmet etmiş; divan şiirinin yirminci asırdaki profesyonel temsilcilerinden olmakla bu şiire yeni bir soluk kazandırmıştır. Şiirlerine -divanına da olduğu gibi- başlıklar koyması, aynı zamanda muhtevalarına bir yeniliğin dahil edilmesi anlamına gelir ki bu da şiirin cemiyet meselelerine de kapılarının açılması demektir.

Irak Türkmen edebiyatı ile yakından ilgilenen hemen hemen her araştırmacı Osman Mazlum'un çeşitli bakımlardan, şair olarak işgal ettiği önemli mevkiyi

ifade etmiştir; aynı zamanda şairin edebî şahsiyetini de belirginleştirerek anlamamıza yardımcı olan bu görüşlerden bir kısmını kaydetmek istiyoruz:

“Geleceğin şairi Osman Mazlum olacaktır.” Mehmet Sâdık

“Aruz u fitrî olarak şiirlerinde güzelce tatbik e çalışan Sayın Osman Mazlum, netice olarak Irak Türkleri arasında divan edebiyatı şiirinin Mehmet Sâdık'tan sonra baş namzedi olmaya şimdiden namzetliğini kurmuş sayılır.

Gerçekten Mazlum'un ağız u bir şair ağızıdır. Bir kısım plâtonik aşk mahsûlü şiirleri ve reâlîteye uygun canlı tasvirleri ile edebiyat tarihimize yerini alacağına şimdiden inanmaktayız.” Atâ Terzibaşı (O. Mazlum'un şairliğinin ilk devrelerinde söylenmiştir)

“Aruz ve hece vezirlerini en düzgün ve doğru biçimde ustalıklı işleyerek divân edebiyâtının bıraktığı kahtları ve emanetleri korumak yolunda devam etmektedir.” Kaasım Sarıkâhya

Osman Mazlum'la bazı bakımlardan ortak yönlerini bulabileceğimiz ve ona ana vatandan ilhamlar gönderdiğini bildiğimiz Yahya Kemal'in;

Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadim

Bir meş'aledir devr edilir elden ele

dediği gibi, bu meş'ale 1995'in 22 temmuzuna kadar Osman Mazlum'un elinde idi. Fakat ne yazık ki şimdiye kadar ciddi manada bundan edebiyat dünyasının aydınlanmış olduğunu söyleyemiyoruz. İnanıyoruz ve biliyoruz ki Osman Mazlum bu kervanın önemli bir ferdidir ama tek ferdi değildir. Dolayısıyla bunların en azından divan edebiyatı uzmanlarınca bilinmesi ve öğrencilere tanıtılması; üçüncü ve belki de dördüncü sınıf divan şairlerinin incelendiği bu dönemde, zâruurîdir.

Bu vesileyle, bu değerli divan şairimize Allah'tan rahmet diliyoruz.

Kaynaklar:

– *Irak Muâsır Türk Şâirleri Antolojisi*, hzl. Doç. Dr. Ziyâd Akkoyunlu - Suphi Saatçi, Kültür Bakanlığı yay, Ankara 1995, s. 330 - 58.

– *Irak Türkleri*, hzl. Enver Yâkuboğlu, Boğaziçi yay., İstanbul 1976, s. 130-3.

– *Yurd (El - vatan)*, Bağdat, 1.8.1995, S. 1193, s. 5-6.

– *Yurd (El - vatan)*, Bağdat, 1.10.1995, S. 1195, s.3.

– *Yurd (El - vatan)*, Bağdat, 1.12.1995, S. 1197, s.4.